

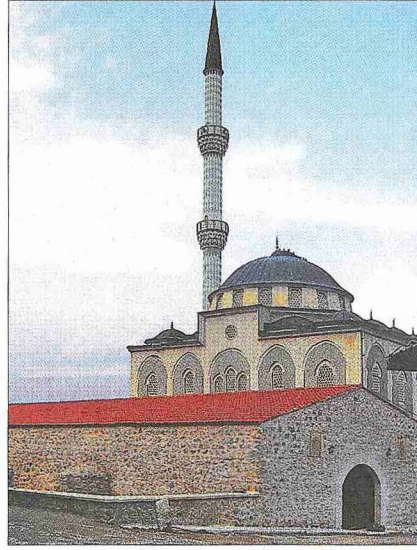
mar Sinan'ın Hayatı ve Eserleri, Ankara 1988, s. 59; Ulya Vogt-Göknil, *Mimar Sinan*, İstanbul 1987, s. 155; Aptullah Kuran, "Mimar Sinan'ın Camileri", *Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri* (nşr. Sadi Bayram), İstanbul 1988, I, 200; Mehmet Nermi Haskan, *İstanbul Hamamları*, İstanbul 1995, s. 214-215; Doğan Kuban, "Sinan Paşa Külliyesi", *Dünden Bugüne Beşiktaş* (ed. Nuri Akbayar), İstanbul 1998, s. 171-173; a.m.f., "Sinan Paşa Külliyesi", *DBİst.A*, VII, 2-4; Enis Karakaya, "Sinan Paşa Mescidi", *Dünden Bugüne Beşiktaş*, s. 73; a.m.f., "Beşiktaş Sinan Paşa Hamamı", *STAD*, sy. 14 (1998), s. 18-20; Mübahat S. Kütükoğlu, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Ankara 2000, s. 313; W. Müller-Wiener, *İstanbul'un Tarihsel Topografyası* (trc. Ülker Sayın), İstanbul 2001, s. 459.

FİLİZ GÜNDÜZ

SİNAN PAŞA KÜLLİYESİ

Çorum'un Kargı ilçesinde
Hacıhamza bucağında
XVI. yüzyılın başlarında
inşa edilen menzil külliyesi.

Hacıhamza'da Sinan Paşa Hanı (arka planda yeni yapılan cami)

Sinan Paşa tarafından 912 (1506-1507) yılında yaptırılan külliye cami, han, hamam ve sıbyan mektebinden oluşmaktadır. Külliye'nin merkezinde cami yer almakta, güneyinde han, kuzeydoğusunda hamam ve kuzeybatısında sıbyan mektebi bulunmaktadır. 1147 (1734-35) yılında bölgenin güvenliğini sağlamak için külliye'nin etrafı surla çevrilmiştir. Aynı yıl yapıların da bir onarım geçirdiği düşünülmektedir. 1172'de (1758-59) Serdarzâde Elhac Mahmud tarafından inşa edilen çeşmenin kitâbesi avlu içerisinde yer almaktadır. Külliye'nin kuruluşu günümüze kadar bazı değişiklikler geçirmiştir. 1943 yılında meydana gelen depremde cami ve han zarar görmüş, üst örtüsü yıkılan ve duvarları hasar gören cami aynı temeller üzerine planı değiştirilerek yeniden inşa edilmiştir. 1967'de caminin son cemaat yeri ahşap malzeme kullanılıp iki katlı olarak ele alınmış, 1965 yılı sonrasında cami ile sıbyan mektebi arasında iki katlı bir yapı ilâve edilmiştir. Depremde girişi yıkılan hanın üst örtüsü

ile kuzey duvarı da 2002'de olumsuz hava şartları sonucunda tahrip olmuş, hamam ise 1956 yılında bir onarım geçirmiştir.

Moloz taş ve tuğla ile inşa edilen cami kare planlı olup üzeri kırma çatı ile örtülüdür. Mihrabı dışa taşkın durumdadır. Yapının girişi kuzey cepheye yer almaktadır. Ahşap hatıllarla iki katlı olarak ele alınan son cemaat yeri pencerelerle dışarı açılmaktadır. Caminin girişi büyük ölçüde eski yapıdan kalmıştır. Harimden son cemaat yerine açılan iki sıralı dikdörtgen açıklıklı pencerelerin üzerinde tuğladan hafifletme kemerleri bulunmakta olup yapının inşa kitâbesi kapının üzerinde yer almaktadır. Caminin batı ve doğu cephelerinde birer kapı açılarak avlu ile bağlantısı yan cephelerden de sağlanmıştır (Yüksel, s. 142). Kare planlı olan harimde duvar yüzeyleri sıvalıdır. Üstü çubuklu ahşap tavanla örtülü olan harimin ortasında dört ahşap direk üzerine oturan sekizgen kaideli bağdâdî bir kubbe mevcuttur. Girişin üstünde yer alan ahşap mahfil, harimin doğu ve batı duvarlarında da harimin yarısına gelecek şekilde devam etmektedir. Cami süsleme bakımından oldukça sadedir. Beş köşeli olan mihrabı sıvalı olup basit bir ahşap minberi bulunmaktadır. Yapının aydınlatması beden duvarları üzerine açılan iki sıralı dikdörtgen açıklıklı pencerelerle sağlanmaktadır. Bu pencerelerden eski yapıda buldukları yerlere açılanlar olduğu gibi bir kısmı da sonradan

eklenmiştir. Minare caminin kuzeybatısındadır. Kesme taştan yapılmış olan minarenin kaidesi kare planlı olup silindirik gövdesi sivri bir külâhla son bulmaktadır. Tek şerefeli minarenin şerefe altı mukarnaslı olarak ele alınmıştır. Kuzeyde yer alan basık kemerli giriş günümüzde yol seviyesinin altında kalmıştır. Zaman içinde zarar gören minarenin kaidesi ilk yapıya aittir. Sinan Paşa Camii'nin depremden önceki planı, yapıyı görenler ve Kastamonu Müzesi Müdürü A. Gökoğlu'nun verdiği bilgiler doğrultusunda Metin Sözen tarafından çizilen ve İ. Aydın Yüksel tarafından işlenerek geliştirilen restitüsyondan öğrenilmektedir. Bu plana göre üst örtü, ortada dört sütun veya ayak üzerine oturan merkezî bir kubbe ile bunu dört yönden çevreleyen yarım kubbelerden oluşmaktaydı ve köşelerde birer ufak kubbeye yer verilmişti. Yapının son cemaat yeri ise beş kubbeli veya eğimli çatı ile örtülü olarak ele alınmıştı.

Günümüze yalnızca iki duvarı ulaşabilen han doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı bir yapıdır. Moloz taşla inşa edilen hanın üzeri beşik tonoz örtülüdür. Tuğla ile örülmüş olan tonoz üç kemerle desteklenir. Hanın kuzey duvarında kemerlerin bulunduğu yerlerde yarım silindirik formunda üç adet duvar pâyesi bulunmaktadır. Yapının güney duvarında günümüze gelmemiş olan odaların kemer izleri görülmektedir. Batı cephesinde iki adet mazgal yer alan hanın güney duvarında dört adet ocak mevcuttur. Hanın kuzey duvarında caminin mihrabı önünde ve caminin batı yönünde izleri görülen, ancak günümüze kadar gelmeyen odaların varlığı bilinmekte olup doğu yönünde de benzer odaların bulunduğu tahmin edilebilir (a.g.e., s. 142). Hangi tarihte inşa edildiği bilinmeyen bu odaların handa kalması gelenler için yapıldığı veya medrese odaları olduğu düşünülmektedir.

Hacıhamza'da Sinan Paşa Hamamı

Sinan Paşa Camii'nin harim kapısı üzerindeki Farşça kitâbe

Caminin kuzeydoğusunda yer alan ve kuzey köşesi surların dışında kalan hamamda kesme ve moloz taş kullanılmıştır. Yapıda soğukluk kısmı altta kesme ve moloz taşla örülüp değişikliğe uğramış olan üst kısmı ahşap hatıllı kerpiç dolguludur. Üzeri ahşap kubbe ile örtülü olan soğukluk bölümünden açılan bir kapı ile ılık bölüme girilmektedir. Aynalı tonozla örtülü olan ılık bölüminde Bursa kemerli üç adet niş bulunmaktadır. Bu bölümde açılan iki kapıdan biri ile aynalı tonozla örtülü helâya, diğeri ile de sıcaklık bölümüne geçilir. Hamamın sıcaklığı birbirine bir kapı ile açılan kare planlı ve kubbe ile örtülü iki birimden oluşmaktadır. Kubbe geçişin tromplarla sağlandığı sıcaklıkta duvarlara kurnalar için nişler açılmıştır. Sıcaklığın ikinci biriminden açılan bir kapı ile külhan ve su depolarına geçiş sağlanmaktadır. Hamamın külhan bölümü ılık bölüminün yanında yer almakta olup girişi güney yönünde bulunmaktadır.

Sıbyan mektebi kesme ve moloz taşla inşa edilmiştir. Kare planlı olan yapının üzeri tuğla ile örülüp çapraz tonozla örtülüdür. Yapının doğu cephesine açılan basık kemerli girişi günümüzde yol seviyesinin altında kalmıştır. İç mekânda girişin karşısında bir ocak ve iki yanında birer nişe sahip olan mektebin doğu ve kuzey duvarlarında da birer niş açılmış olup güney duvarında da pencere olması muhtemel bir açıklık görülmektedir. Sinan Paşa Külliyesi günümüze orijinal planı ile ulaşmamıştır. Ancak yapılan incelemeler sonunda dört yarım kubbeli merkezî plana sahip olduğu kabul edilen camisiyle bu planda ele alınan yapılar arasında erken bir örnek olarak dikkati çekmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, s. 625; *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi* (haz. Yücel Dağlı – Seyit Ali Kahraman), İstanbul 2005, II/1, s. 208; Gülen Elkan, *Tosya-Kargı-Hacı Hamza-Oğuz Köyü Türk Mimari Eserleri* (lisans tezi,

1968), İÜ Ed. Fak. Sanat Tarihi, s. 67-78; Tülay Reyhanlı, *Osmanlılarda Külliye Mimarisinin Gelişmesi* (yüksek lisans tezi, 1974), İÜ Ed. Fak. Sanat Tarihi, s. 266-268; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*, s. 142-145; Metin Sözen, "Hacı Hamza'daki Türk Eserleri", *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, II, İstanbul 1970, s. 113-133.

ZEYNEP HATİCE KURTİL

SINAN PAŞA KÜLLİYESİ

Afyonkarahisar'ın Sinanpaşa ilçesinde XVI. yüzyıla ait külliye.

Sinan Paşa Camii, cümle kapısı üzerindeki kitâbesinden ve vakfiyesindeki kayıttan öğrenildiğine göre 931 (1524-25) yılında inşa edilmiştir. Yerini adı aslında Sıçanlı iken Sincanlı olarak değiştirilen ve resmî adı son yıllarda Sinanpaşa'ya çevrilen küçük bir yerleşim yerinin içinde bulunan bu cami esasında bir tabhâneli cami, türbe, aşhane-imaret ve büyük ihtimalle bir sıbyan mektebinden oluşan bir külliye halinde yapılmıştır. XVI. yüzyılda Osmanlı tarihinde çok sayıda Sinan Paşa bulunmaktadır. Bu külliyein bânisi olan Sinan Paşa'yı Edip Ali Baki, vakfiyede okunan "Celâlüddeve ve'd-dîn" ibaresini bir ön ad olarak kabul ederek Celâleddin Sinan Paşa şeklinde yazmayı teklif etmiş ve bu teklif başkaları tarafından da benimsenmiştir. Yine aynı yazar, 1047 (1637-38) tarihli şer'iyye sicilindeki bir fermanla ona Lala Sinan Paşa denildiğine de işaret eder. Halbuki Evliyâ Çelebi, Sinan Paşa'ya "Gazi" lakabını vermiştir. Her nedense bazılarınca Sinan Paşa'nın Akkoyunlu ailesinden Uzun Hasan'ın oğlu Mehmed Bey'in oğlu olduğu yolunda bir iddia ortaya atılmıştır. Fakat bu iddiayı doğrulayacak sağlam hiçbir dayanak yoktur. Edip Ali Baki'nin tekliflediği bir halk rivayetine göre Sinan Paşa, Çathöyük'ten bir çoban olarak hayata atılmış ve Yavuz Sultan Selim'in gözüne gi-

terek vezir yapılmıştır. Bu rivayetin de sağlam bir esası yoktur. *Sicill-i Osmânî*'de birçok Sinan Paşa anılmakta, ancak bunların Sincanlı'daki imaretin kurucusu ile bağlantısı tesbit edilememektedir. Bunların arasında 932'de (1525-26) İran'da şehid düşen bir Sinan Paşa dikkati çekmekteyse de elde yine yeterli bir delil bulunmamaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde sûreti bulunan vakfiyeden Kanûnî Sultan Süleyman devri vezirlerinden Sinan Paşa'nın bânisi olduğu anlaşılan imaret hakkında şunlar yazılıdır: "... Karahisar-sâhib şehrine bağlı Sıçanlı-âbâd nahiyesi hudutları içinde bulunan Çathöyük köyünde yaptırdığı imaretin bütünü vakfetti. Bu imaret bir cuma mescidine, gelip giden müslüman misafirlerin yatması için iki eve, bir Kur'an okuluna, bir mutfak, bir fırına, bir mahzene veya bir ambara, gelen misafirlerin ve fakirlerin hayvanları için bir tavlaya, buralardaki aletlere, eşyaya, yollara mütemmim ve tâbi yapılara ..."

Evliyâ Çelebi bu külliyein yapımından 140 yıl sonra 1671'de çıktığı bir seyahatinde uğradığı Karye-i Sinan Paşa'nın 200 hâneli bir müslüman köyü olduğunu ve Karahisar paşasının voyvodalığı hükmünde bulunduğunu, haftada bir büyük pazarı kurulduğunu belirtir. Evliyâ Çelebi imaretin kurucusunu Gazi Sinan Paşa adıyla yazmakta, imareti teşkil eden yapıların kubbelelerinin kurşun kaplı olduğuna işaret etmektedir.

Külliyein cümle kapısı kimeri üzerindeki esas kitâbesinin altında boya ile yazılmış ikinci bir kitâbe yer almaktadır. Boya ile yazılmış manzum kitâbenin gerek ifadesinde gerek imlâsında tam anlaşılabilen bir durum vardır. Tarihi de silikçe olmakla beraber tahminimize göre üstteki esas kitâbenin benzeri olup 932 (1525-26) olarak teşhis edilebilmektedir. İçinde gizli bazı mânalar olduğu sanılan bu kitâbenin esas yapı kitâbesinden kısa bir süre sonra yazılmasına bir anlam verilememektedir. Ayrıca caminin dışında kible duvarının saçağı dibinde aşağıdan oldukça zor okunabilen geç döneme ait üçüncü bir kitâbe bulunmaktadır. Mihrabın tam üstüne isabet eden yuvarlak pencerenin hizasında sivri üçgen şeklinde bir alınlık içerisinde bir mermer levha üzerine işlenmiş üç satırlık bu kitâbeden caminin Sinan Paşa ailesine mensup Necib Nûri Efendi adındaki bir kişinin himmetiyle 1293'te (1876) tamir ettirildiği öğrenilmektedir. Kitâbede bu tamirin Sultan Murad döneminde yapıldığı haber verilmektedir. Bu durum son

Sinan Paşa
Camii –
Sinanpaşa /
Afyonkarahisar